MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV. 11

VISAN OM LITEN INGAS BARNSÄNG

Av

SVERKER EK

With a summary in English

Särtryck ur ARV 1958

SVENSKT VISARKIV · STOCKHOLM

Visan om liten Ingas barnsäng

Av Sverker Ek (Göteborg)

With a summary in English

I

Visan om liten Ingas barnsäng föreligger tryckt i tolv uppteckningar från 1500- och 1600-talen: två svenska, fyra danska och sex isländska. Därtill kommer en lång serie 1800-talstexter från hela det östnordiska området, även från svenska Finland. En tidig 1800-talstext har tryckts som Afz. 32: 1. En närstående version ingår i Gotländska Visor samlade av P. A. Säve (s. 115) och är upptecknad efter Anna Maria Holstein (1793–1858), strandridardotter från Rone (cit. G. V. 54). I Danmarks gamle Folkeviser 277 har Svend Grundtvig publicerat fyra äldre och sex nyare danska texter samt som bilaga fyra svenska 1800-talstexter, varav endast en hel, och därtill alla de isländska. Från Finland känner vi sju svenska uppteckningar, och av dessa har tre tryckts fullständigt, fyra i utdrag i Finlands svenska folkdiktning V: 1 som nr 52 B, D, E, G–J. De svenskspråkiga 1800-talstexterna kommer nära den befryndade visan, Riddar Olle, vilket medfört att omkväde och namnen på huvudpersonerna ibland hämtats därifrån. Detta är helt eller delvis fallet med G. V. 54 och de finlandssvenska nr 52, D, E, G–J.[1]

Visan förekommer i två redaktioner: en kortare och en längre. Den förra sysslar bara med omständigheterna kring liten Ingas barnsäng, den senare meddelar därutöver hur hon tas emot i makens hem. Hittills har visan blott studerats ur dansk synvinkel, och då bara den längre redaktionen är representerad i dansk tradition har endast denna obser-

[1] Nr 52 A, C, F hör helt och hållet till Riddar Olle, se Afz. 33, DgF 274 och Liungman, Två folkminnesundersökningar. Synnerligen noggranna bibliografiska hänvisningar till båda visorna lämnar Herbert Gustavson i sina anmärkningar till G. V. 54, a. a. s. 423.

verats. Forskningen har emellertid medfört nedslående resultat. I Danmarks Fornviser III: 199 skriver Ernst von der Recke: »Visen ... maa betegnes som en meget sildig, høist uoriginal, med 206 [DgF 271] combineret Afledning af denna, fra hvilken et helt Afsnit gaar igjen; den medtages som givende et Bidrag til Belysning af en Tid og en Smag.» Den text han får fram svarar fullkomligt till den givna karakteristiken.

Visan kan emellertid avvinnas nytt intresse, om även de svenska och isländska texterna beaktas. Uppmärksamheten fästes då först och främst på den korta redaktionen som föreligger i anmärkningsvärt tidiga versioner, nämligen i samtliga de isländska uppteckningarna och i vad jag i det följande kallar den svenska A-texten. Denna har skrivits ner på 1670-talet i Vadsbo härad i norra Västergötland efter diktamen av en gammal allmogekvinna[1] och föreligger bäst tryckt Visb. II s. 335 f. Även den långa versionen kan med fördel studeras i svensk tradition redan därför att vi där äger den äldsta föreliggande uppteckningen, svensk B, införd omkring 1570 i Harald Oluffsons visbok, som på språkliga grunder lokaliserats till östra Uppland.[2] Texten, som bl. a. skiljer sig från de gamla danska adelsredaktionerna på mellan 47 och 64 strofer genom sin påfallande korthet, är bäst tryckt Visb. I s. 33 f. och lyder:

1 Frw margrete ständer i högelofts swale,
medh ähre,
honn seer the brudhmenn altt hwarest the fare,
så älsker enn mann sinn egenn hierteligh käre,

2 The löffte frw margrete på högenn hest,
sielffuer her päder hann ridher henne nest,

3 När som the komme i grönen lundh
ther beddes frw margreta hwila enn stundh,

4 Och hwartt görs tigh thenn sadell så trongh,
eller görs tigh thenn wägen så long.

---

[1] Jfr Schück och Warburg, Ill. sv. litteraturhistoria VII s. 621.
[2] Wessén i Språk och stil 1925 s. 151–58.

5 Änn icke görs migh thenn sadell så trong,
fast mere görs migh thenn wägenn så longh,

8 Och för änn frw margrete hadhe halfftaladh thett ordh,
för lågh silkes tiell på gröne iordh,

6 När som the komme i grönen lundh
ther födde frw margrete sinn barnenn thw,

7 Och höre tu frw margrete käre syster minn,
änn hwadh skall tw göre af små barnen dinn,

9 Thett ene legger iagh millann mosse och steenn,
änn sjelff bähr iagh både ångest och meenn,

10 Thet andre legger iagh millen mosser och tårff,
och sielff bär iagh bådhe ångest och sårgh,

11 Her boor enn hwstru altt vth medh åå,
honn fostrer well vp wår barnen små,

12 Och tw giffuer henne titt rödhe gull skrijnn,
Och iagh giffuer henne gångarenn minn,

13 The löffte fru margrete på högenn hest,
och sielffuer her päder hann rijder henne nest,

14 Så rijdher hann på sinn moders gårdh,
och vthe hans moder honn för honom står,

15 Och hörer tw her päder kär sonnen minn,
hwi förer tw så bleke brudenn tinn,

16 Ty förer iagh bleke brudhen minn
hon sörier fast effter moderenn sinn

17 The ledde frw margrete vdi stugunne inn,
och sielffuer her päder hann bär för henne spell,

18 The satte frw margrete i brudhe benck,
och sielffuer her päder han bar för henne skenck.

19 The ledde frw margrete J brudehwss,
änn sielffuer her päder han bar för henne liuss,

20 Årligh om morgonen thett dager was liuss
så gonger hans moders i brude huss,

21 Och höre tw har päder kär sonnen minn,
hwij ligger dragitt swerdh millann brudhenn och tigh,

22 Ty ligger dragitt swerdh millen brudhenn och migh,
medh ärhe,
siw wicker skall honn soffue hoss migh möö,
så älsker enn mann sinn egenn hierteligh käre

För att underlätta förståelsen av vishändelsen har jag flyttat upp strof 8 till sin naturliga plats efter strof 5. Skrivarens omflyttning av strofen sammanhänger med att han fått sin strof 6 förvanskad genom att inledningsversen felaktigt upprepats från strof 3. Överhuvud har visuppteckningen inte sin styrka i ett organiskt sammanhang mellan stroferna, i stället fylles den av ett enhetligt patos. Detta samlar sig i beundran för »sielffuer her päder» vars uppoffrande hängivenhet tilldrar sig hela uppmärksamheten och leder tankarna bort från fru Margretas olycksöde. Särskilt understrykes denna tendens i omkvädet, som först höljer herr Peder »medh äre» och sedan vittnar: »så älsker enn mann sinn egenn hierteligh käre». Detta slutomkväde kan inte vara mycket gammalt, ty »älsker» är ett uttryck främmande för folkvisestilen, som i stället talar om att hava någon kär, unna honom väl eller dylikt. Också sammanställningen »sinn egenn hierteligh käre» verkar alltför lyriskt renässansmässigt. Ur folkvisans synpunkt är det mycket mer stilrent när 1800-talstexterna såväl i Danmark som Sverige ofta brukar slutomkvädet: »För han bar sorgen för henne». Någon särskilt hög ålder kan man emellertid inte heller tillskriva detta omkväde. Det tycks vara utbrutet ur ett annat som förekommer i de svenska formerna av den sena romanvisan Florens och Margreta: »I hafven thet väl hört, at florens bär sorgen för henne.»[1] B:s omkväde återkommer aldrig annorstädes, och det synes alltså direkt sammanhänga med den föreliggande redaktionen.

---

[1] Jfr t. ex. Visb. I s. 168.

Tänker vi nu på textens inre byggnad är det uppenbart att händelseförloppet liksom avbrytes i visans mitt. Strof 1–12 utgör en helhet för sig som inte behöver någon fortsättning. Här slutar också som vi ska se A-texten. I B tycks herr Peder inte inlägga något allvar i sitt löfte att skänka bort gångaren till fostermodern som ersättning för att hon ska ta sig an hans och fru Margretas barn. Redan i nästa strof rider han obekymrat vid brudens sida på väg till sin gård, fastän den tilltänkta fostermodern enligt uppgift skulle bott på trakten där barnafödseln ägt rum. I stället försvinner barnen omärkligt ur visan. En dylik brist på organiskt sammanhang är alldeles främmande för den östnordiska riddarvisan, och vi äger också en rad vittnesbörd om att yngre vissångare eller visuppteckna observerat att här förelåg en lucka som de efter förmåga sökt utfylla.

I de danska adelsvisböckerna tycks var och en av nedskriverskorna tagit hand om saken, ty vi finner fyra olika lösningar av problemet. I den halländska redaktionen från 1600-talets början[1] nöjer man sig med att tillfoga följande två strofer, DgF 277 B: 31–32:

Hun suøber di børnn i skarlagen-skinnd,
saa førde hand denem thill søster sin.

Han førde denem thil søster sin,
saa sørgendis reed hand tilbage igienn.

Detta dilettantiska försök att utfylla luckan får väl anses vara visuppteckna rens eget tillskott.

Av de tre jylländska texterna är den som förekommer i Karen Brahes folio den äldsta, DgF 277 A. Handskriften, som innehåller jämt 200 folkvisor, tycks ha utskrivits omkring 1583 »af en Skriver fra Egnen ved Engelsholm», som ligger väster om Vejle. Denna gård var den i visboken nämnda Margareta Langes stamgods och hon tycks ha »været Visebogens Ejer, og det er vel ogsaa hende, der har givet Viserne den noget afrundede Form, hvori de foreligger».[2] Den erfarne visredak-

[1] Anna Basses Hskr nr 34. Åtminstone de 97 första visorna tycks vara uppteckna de i Halland före 1616, se H. Grüner-Nielsen, Danske Viser VI s. 208.

[2] H. Grüner-Nielsen a. a. VI s. 205.

tören har naturligtvis inte förbigått stället men inskridit på ett verkningsfullare sätt än sin halländska kollega. Föräldrarna enas om att dölja vad som skett för svärmodern och de nyfödda barnen får följa med till hemgården men presenteras där (str. 38–39) som liten Ingas småsyskon, som vid födseln kostat hennes egen mor livet. Nästa jylländska text, DgF 277 C, som är inskriven före 1622, har samma lucka som sv. B, men den nyfödda får följa med hem och på svärmoderns fråga om barnet svarar herr Peder att det är brudens »farsøster-datter» (str. 32–35). Den yngsta jylländska texten, som är upptecknad omkring 1630, söker återigen fylla ut luckan. Här rider herr Peder till systern som lovar ta hand om mor och söner och därefter rustar till bröllop i gården, en tilldiktning som i allt omfattar nio strofer, DgF 277 K 31–39.[1]

Av de svenska 1800-talstexterna återger ett par av de fullständigaste (Afz 32:1, DgF 277 Bilag 1) den gamla B:textens abrupta övergång oförändrad. Enligt G. V. 54 bär ritten till »fostermoderns gård», och denna får sedan överta moderns ursprungliga roll i visan. En uppteckning från Småland (Bilag 2) söker täppa till luckan med följande strof:

> Herr Peder rider sig till nästa gård,
> där städjer han sig de ammor två.

En annan text utmålar i sju annars okända strofer ritten till systern (Bilag 4 str. 10–16). Av de sex danska artonhundratalstexterna, DgF 277 D–I, söker tre fylla ut luckan. D 22 lyder:

> Han lagde dem i et forgyldent Skrin,
> saa bar han dem til Fasteren sin.

En kort och fyndig lösning påträffas i E 13 och H 10:

> De førte de Børn til Fostermo'r,
> og saa kjørt' de hjem til Hr Ott' hans Gaard.

Den slutförda granskningen visar att traditionen ständigt på nytt blivit medveten om den utpekade luckan men endast förmått fylla

[1] Dansk C efter Sofia Sandbergs Hskr. och d. K. efter Langebeks Folio daterade av H. Grüner-Nielsen, a. a. VI s. 209, 210.

den med improvisationer, varav ingen blivit bestående. Härav måste vi sluta, att visan från början haft den korta form, som bevarats i svensk A och de isländska texterna, och att den fortsättning, som tidigast anträffats i svensk B från omkr. 1570, måste bero på en yngre tilldiktning. Hur denna åstadkommits får vi en föreställning om av samma gamla visbok som bevarat B-texten. Den meddelar nämligen två nummer tidigare en visa Herr Peder och dankungen (DgF 281), vars händelseförlopp äger stor likhet med vår visa. Under själva bröllopskvällen i herr Peders gård — berättas det där — nedkommer hans brud med tvillingar, och på brudgummens fråga efter barnafadern svarar hon att kungens son brutit hennes bur och tagit henne med våld, varpå herr Peder rider till kungen och klagar. Visan börjar på följande sätt (Visb. I s. 29):

1 Her pädher hann ridher sigh söder vnder öö,
feste hann litenn kirstinn honn war icke möö,

2 Hann feste stolz kirstinn hann förde henne heem,
ridder och swenner the ginge henne igen,

3 The satte stolz kirstinn på högen hest,
ridder och swenner the ginge henne nest

4 The ledde stolz kirstinn i her peders gårdh,
vthe hans moder honn för henne står,

5 The satte stolz kirstinn i brudhe benck
ridder och swenner, the bore för henne skenck,

6 Thett lider fast åth qwellemåhll,
stolz kirstin honn wille till sengenne gå

7 The ledde stolz kirstinn i brudhe hwss,
ridder och swenner the bore före liuss,

Mellan strof 4 och 5 kunde vi gott vänta en replikväxling mellan modern och herr Peder, och en sådan finns också i en av Arwidsson meddelad 1800-talstext, 57 B 4–5:

»Och varen välkommen, Herr Peder, till mig,
Hvarföre för du så blek brud hem med dig? —»

»Hon må väl vara blek, hon må väl vara hvit,
Hon har nu väl haft en så långan väg hit.»

Vänder vi oss nu till den gamla B-texten av vår visa finner vi att skildringen av herr Peders hemkomst (strof 13–19) strof för strof sammanfaller med inledningsscenen (strof 3 följ.) i Herr Peder och dankungen och tydligen hämtats därifrån. Av de små varianterna kan vi lägga märke till att »sielffuer her päder» i B alltid undanträngt »ridder och swenner» som brudens uppvaktare. Att strof 6 i den gamla versionen av Herr Peder och dankungen inte förekommer i B beror på en tillfällighet. Vi återfinner den nämligen i tre av de gamla danska texterna, DgF 277 C 39, B 46, K 52, där den t. ex. lyder:

Silldig om afftenn, dogenn fald paa,
thenn unnge brud thill senngenn wilde gaa.

Den verkliga nydiktningen i B-texten inskränker sig alltså till strof 20–22. Av den är den första en från Herr Olof och älvorna och andra visor känd formelstrof, medan slutreplikerna mellan mor och son utgör en fri variation av deras föregående samtal i strof 15–16. För en dylik traditionell nydiktning har inte behövts någon verklig skald. Det räcker att tänka på en framstående vissångare som önskade modernisera sitt visförråd. Vilken smakriktning han därvid följt får vi en vink om genom episoden med det dragna svärdet. Svärdet återkommer i den jylländska redaktionen från 1630 (K 53) liksom i tre svenska 1800-talstexter (G. V. 54:21–22, DgF 277 Bilag 1:26–27, Bilag 2:22). Enligt både svensk och dansk tradition tycks svärdet ha införts i en strof som kan återges så här:

När som de skulle i sängen gå,
herr Peder lade sitt svärd mellan bruden och sig.

Svärdet bör ha varit en obekväm sängkamrat, och det är inte underligt att det så pass ofta försvunnit ur traditionen.

Motivet äger emellertid ett känt litteraturhistoriskt stamträd som leder upp till sådan heroisk och romantisk medeltidsdiktning som Völsungasagan och Tristan och Isolde. Sådan diktning var ju tidigt

bekant i Norge, men i grannländerna bör motivet först ha blivit känt mot medeltidens slut då de norska kämpavisorna strömmade in på östnordiskt område.[1] Sedan dessa episodrika visor börjat bestämma modesmaken också i Sverige och Danmark kunde det inte undgås att denna gamla riddarvisa, som bara innehöll en enda scen, började verka alltför händelsefattig. Tilltaget att förse Liten Ingas barnsäng med en fortsättning om hennes mottagande i herr Peders hem bör ses som en eftergift för en dylik tidsopinion. Det är oss också möjligt att utpeka den kämpavisa som därvidlag tjänat som mönster.

Den åsyftade visan är Rikeball og Gudbjör, LoM 81[2], som inte bara är välbekant från Island ner till Jylland utan också föreligger i en rad märkliga texter från Skottland och gränstrakterna till England. Sophus Bugge och Axel Olrik har bägge stannat vid att visan tillkommit i England, medan jag räknar med att den utvandrat dit från Norge. Hur härmed än må förhålla sig torde det vara oomtvistligt att visan på nordisk grund utformats i Norge och därifrån utvandrat både till Island och östnordiskt område.[3] I de tidiga östnordiska texterna tycks den gärna uppträda samman med vår visa. Den enda gamla svenska uppteckningen förekommer i samma visbok som vår A-text (Visb. II s. 306–307), medan fyra av de sex gamla självständiga danska texterna uppträder i visböcker som också medtagit vår visa, nämligen Karen Brahes folio, Anna Basses och Sofie Sandbergs visböcker samt »Det større stockholmske Hdskr.», jfr DgF 82 Aa, Fb, B, E o. DgF 277 Aa, Ba, C, Bc. I grunden är visorna obefryndade men en viss yttre likhet föreligger onekligen mellan Rikeball och Gudbjør och den långa versionen av vår visa.

Något av det mest suggererande i Rikeballsvisan ligger i berättelserytmens fart och livlighet. En äkta dansvisa i detta bygger den på den

---

[1] För utbredningen av motivet "Sword of chastity" se Stith Thompson, Motif-Index of Folk-literature V, 5, s. 292 (Indiana University Studies Vol. XXII).

[2] Norske folkevisor. Folkeutgåve ved Knut Liestøl og Moltke Moe, förkortas i det följande LoM. För visan jfr DgF 82, Afz. 2, Isl. fornkv. 16, Child 7.

[3] Ek, Norsk kämpavisa i östnordisk tradition s. 94–97, där äldre litt. i ämnet förtecknas, jfr Ek, Studier till den svenska folkvisans historia s. 244 f. och Hildeman, Medeltid på vers s. 169–172.

raska ryttartakt, vari händelsen sveper fram. Redan den avsuttne Rikeballs stormande frieri till Gudbjør sätter oss genast i rörelse och sedan han väl fått upp henne på hästen måste vi följa med i galoppen. Det betyder ingenting att berättelsens trådar tilltrasslas efter det fatala mötet med den gamle mannen så att vi med denne åldring måste skynda tillbaka till Gudbjørs hem för att underrätta fränderna. Rikeball och Gudbjør kan under tiden vila ut i en lund eller fortsätta sin ritt. Ödet kommer i varje fall över dem när Gudbjør ser sig tillbaka och upptäcker sina fränder och hör deras skallande stridstoner. Omedelbart varnar Rikeball Gudbjør för att nämna honom vid namn. I nästa moment är han mitt inne i striden och härjar bland hennes fränder och till slut kommer det ödesdigra ögonblick då hon nämner honom vid namn. Kraften går då av honom men dödssårad har han ännu makt att lyfta henne på hästen. Dödstysta eller under enstavigt samspråk rider de i väg och till slut når de Rikeballs hem där en far eller mor står i dörren och ängsligt frågar ut dem om vad som föregått. Hemkommen söker Rikeball övertala sin bror att äkta Gudbjør, men nästa morgon är både jungfru och kämpe döda.

Utan att alls äga samma fart och livlighet efterbildar den långa versionen av Liten Ingas barnsäng vissa yttre drag i detta förlopp. Händelsen utspelas i bägge fallen på vägen från brudens hem till brudgummens och den förlöper från det första dygnets dramatiska motsättningar till andra morgonens konfliktfria stillhet. För en detaljjämförelse med B kan vi rådfråga den gamla svenska texten, Ballerman och Ingeborg, som utför det konststycket att i sjutton strofer sammanpressa det rika händelseförloppet, och därvid endast offrar mötet med den gamle och samtalet mellan bröderna. På Ballermans raska frieri i stolts Ingeborgs gård följer uppehållet i lunden och därmed en första beröring mellan visorna:

Dhe rÿda sigh i Rosenlund
Där lÿster H Ballder hwÿla en stund

H Ballder lade sigh i Stolts Ingeborgs skiött
lopp honom på en Sömbn så söth. (Visb. II s. 306)

Den första strofen återkommer nästan ordagrant som B 3, medan den andras fridfulla karaktär bjärt kontrasterar mot fru Margretas bekymmer.

Efter jungfruns rapport, Ballermans varning, striden och dödsnämnandet följer så avslutningen i följande strofer:

H Ballerman rÿder i sin Moders gård
Vthe hans Moder för honom ståer.

Höer du H Ballerman kier Sohnen min
hwij förer du kierast medh bleka kind.

H Ballerman gåhr ihn med sorgfult modh
han swarade icke sin Moder ett ordh

Arla om Morgon för ähn dager war liuss
Der fans 3 lyk i H Ballermans hwss.

Dän ene war H Balderman den andre hans festemö,
Den tridie hans Moder af sorgh war dödh. (Visb. II s. 307)

Likheterna är som man finner betydande. De två första stroferna svarar nästan ordagrant till B 14, 15. Ballermans dystra inträde i mittstrofen kontrasterar mot B 17, och de bägge visornas slutstrofer berör varann och avviker på ett verkningsfullt sätt.

Hur dessa likheter i detalj bör förklaras skall jag inte gå in på. I flera fall torde det vara så att den svenska Rikeballsversionen lånat från Liten Ingas barnsäng, inte tvärtom. Överensstämmelserna äger sålunda delvis symptomatisk betydelse och vittnar om traditionens ständiga böjelse att öka redan förefintliga likheter mellan två vistexter genom nya lån: i detta fall från efterbildning till förebild.

Att den långa versionen av Liten Ingas barnsäng tillkommit under påverkan från den norska Rikeballsvisan synes sålunda vara evident. Något spår av ett svärd som skiljer de älskande har vi emellertid inte funnit i denna Ballermantext. Betänker vi att Rikeball i sin förklaring till brodern enligt de mest autentiska texter påstår att Gudbjør lämnats orörd av honom så när som på att

Ei gong eg meg forlyste
og henne på kinni kysste. (LoM 81: 43)

så måste vi medge att de under sin vila i lunden åtminstone moraliskt sett haft ett draget svärd mellan sig. Så vitt jag vet har svärdet aldrig bevarats i denna situation, men det hindrar inte att det en gång kan ha funnits.

Av det föregående synes mig framgå att den långa versionen av Liten Ingas barnsäng måste ha fått sin senare hälft tillfogad i Sverige mot medeltidens slut. Att dateringen inte kan sättas senare beror på flera ting. B-texten från 1570 saknar just i sin senare hälft åtminstone ett par strofer och måste därför ha ett tidigare original. Också i fråga om namngivningen på vishjältinnan är den, som vi strax ska se, klart sekundär gentemot de danska texterna. På grund av radikala olikheter sinsemellan kräver de danska texterna från 1580-1630 en ganska lång invandringsperiod. Förekomsten av samma version i nästan hela 1800-talets östnordiska allmogetradition talar för att denna blivit ordentligt insjungen på en tid då ännu folkvisedansen var allmänt spridd. Att versionen just tillkommit i Sverige är lika uppenbart. I B-texten kan vi öppet studera den lucka som uppstått vid tilldiktningen i den långa versionen, medan alla gamla danska redaktioner gör sitt bästa för att dölja den. Det tilldiktade partiet i B kan vidare tämligen restlöst förklaras av påvisbara förebilder. Dessa förekommer i sin tur i samma visböcker som A och B i just sådana versioner som erbjuder uttömmande paralleller. Resultatets riktighet bekräftas vidare därav att de enda östnordiska representanterna för den ursprungliga korta versionen är den svenska A-texten och några finlandssvenska versioner, framför allt nr 52 D. Då en så utpräglad riddarvisa givetvis måste ha tillkommit på östnordiskt område måste vi i svensk A se den text som står ursprungsformen närmast. Vi övergår härmed till den.

II

Fastän svensk A upptecknats först på 1670-talet — mer än hundra år senare än B-texten — är det fullt begripligt att denna kunnat fasthålla

den ursprungliga korta versionen. Medan adelsmannen på den öppna Upplandsslätten haft känsla för den moderna tidssmaken har bondhustrun i den ödsliga Tivedsbygden hållit fast vid det gamla.[1] Hennes text (Visb. II s. 335) lyder:

1 Råstiger rÿder sigh söder vnder öö
han fäste lÿten Inga som war ingen Mö
der groo Edle örter.

2 Han fäste lÿten Inga han förde henne hem.
Sielf H Råstigh redh henne igen

3 Rätt som dhe komme i Rosenlund
Der wille Inga lilla hwÿla en stund

4 Der breder hon vth sin kappa blå
Där föder lÿten Inga Söhner twå

5 Höer du Inga hwad Jagh seÿer nu
hwem är Fader åth desse barnen tu.

6 Hoos min Fader war en rÿker giest
Wÿ lekte Guldtafel som wÿ kunde bäst.

7 Wj lekte Guldtafwel af hiertans grund
Då blef Jagh medh desse Barnen tung.

8 Höör du Inga war intet rädd
Men seÿ huru den Riddaren war klädd.

9 Han hade kläder brun och hwjt
Jagh tÿchte han war Eder H Råstigh lÿk.

10 Han hade kläder brune och blå
Den wackraste herre Jagh nåntin sågh.

11 Höer du Inga hwadh Jagh seÿer nu
hwar wil tu giöra af desse barnen tu.

---

[1] Hela samlingen återger en fullödigare tradition än någon annan svensk visbok. Av de 60 texter, som meddelas i Ek–Blomberg, Svenska folkvisor i urval, bygger 20 helt eller delvis på denna vissamling.

12 Däth ena wil Jagh settia emellen Muld och steen
I alle mine dagar bära föret Mehn

13 Däth andra will Jagh settia emellen Muld och torf
I alle mine dagar bära för' sorgh.

14 Jnga lilla, Jnga lilla seÿ intet så
Du skal föda vp desse barnen små.

15 Jagh haer här en Faster her vte widh åå
Dÿth skall Jagh föra desse barnen små.

16 Råstiger Eld medh Swerdzvdden slogh
han hämptade watn medh sine Skoor
Nu groor Edle örter.

Jämför vi denna version med svensk B bör vi först granska bägges personnamn.

Vishjälten heter i A »Råstiger» (1 o. 16) eller »H. Råstigh» (2 o. 9). I B är han uppkallad efter den vanliga namnschablonen »her päder», som här närmast upptagits från Herr Peder och dankungen.[1] A:s benämning återkommer i yngre svenskspråkig tradition som herr Roster och herr Åster.[2] För att komma till rätta med A:s benämning bör vi observera att formen Råstiger inte som Råstigh har titulaturen herr. Råstiger bör alltså själv innehålla en titulatur. I denna riktning har Grundtvig tolkat uttrycket när han gissningsvis föreslår att det skall utläsas Riddar Stig (DgF V s. 328). Säkerligen är det riktigt att dopnamnet är Stig men titulaturen bör väl utläsas som Råd uttalat på alldeles samma sätt som i »Rådstu». Denna tolkning kunde synas så mycket rimligare som namnet Stig i folkvisetraditionen genomgående visar tendens att sammansmälta med sin föregående titulatur. Välbekant är att marsk Stig i dansk vistradition alltid kallas »Marsti», vartill i norsk tradition svarar formen »Maarstíg» (Bugge, Gamle norske folkeviser s. 128). På samma sätt är det med formen »Ridersti» (DgF II s. 305–307,

[1] »Herr Peder» förekommer även i dansk B, C, Koch i tre svenska 1800-talstexter DgF 277, Bilag I–III. Från samma håll har dansk K och F samt de svenska texterna i Bilag I–III tagit upp »Kerstin» som namn på den gravida bruden.

[2] Finl:s sv. folkdikt. V:1 52 B och det skillingstryck som delvis ligger till grund för Afz. 32:1.

309–311, III s. 10–11), vilken återkommer i svensk tradition som »Rederstige» (Visb. I s. 378 f.) eller »Ridderstigen» (Visb. II s. 267 f.). Variationerna Råstiger och H. Råstigh är sålunda äkta traditionella och säkerligen har de åtföljt visan från första början.

Vishjältinnan heter i A »lÿten Inga» (1, 2, 4), »Inga lilla» (3, 14) och »Inga» (5, 8, 11). Härtill svarar »Ingerlilla» i den gamla halländska texten och en av de samtida jylländska samt i tre av de nyare danska (DgF 277 B, C, E, G, H). I B kallas hon i stället »fru Margrete», vilket återkommer i de isländska huvudtexternas »Margrèt». Som »stollten Mettelil» nämner den halländska texten Inga lillas endast här uppträdande mor och häri har vi att se något ursprungligt. Frutiteln i svensk B passar ju naturligt för en mor, liksom A-textens epitet »liten» för en dotter. I den halländska texten uppträder modern »stolten Mettelill» endast i inledningen, och begynnelsestrofen till svensk B torde skildra liten Ingas mor.

Denna inledningsstrof återkommer inte i någon annan text av visan och tycks överhuvud vara mycket sällsynt. För min del känner jag den ytterligare endast i en svensk version av en befryndad visa Riddar Olle, meddelad av Afzelius efter en samtida uppteckning (nr 33:3). Där lyder den och dess närmaste efterföljare så här:

Liten Inga hon såg utför höga lofts sval,
Hon såg sina brudmän, de kommo i traf.

Brudsadeln kom fram, han sken som en glöd:
»Ack väles den jungfru, som nu vore mö.»

Att det är liten Inga och inte fru Margrete som uppträder i dessa strofer beror på att hon beskådar sitt eget bröllopståg, där en annan spelar brud i hennes ställe. I B 1 säges däremot att fru Margrete från höganloftsval betraktar »the brudmen», och skulle hon uttala sig om liten Ingas brudfärd måste det ske i tilltal till henne:

»Ack väles min dotter, om du vore mö!»

En sådan följstrof torde ha bortfallit i B, ty i dess strof 2 berättas ju att det är »fru Margrete» som brudmännen lyfter på hästen. Härmed

har fru Margete för hela återstoden kommit att inta liten Ingas roll. Samtidigt har det utplånats att första strofen handlar om modern, resten om dottern. Införes den försvunna mellanstrofen före B:s strof 2 blir det från och med denna strof »liten Inga» som allt rör sig om. En dylik självständig inledning måste föredragas framför A:s strof 1–2, vilka båda strofer återkommer som början till Herr Peder och dankungen (se ovan s. 11) och säkert tagits upp därifrån.

Att även A:texten kunnat delvis förblandas med Herr Peder och dankungen är så mycket rimligare som också den visan upptecknats efter samma vissångerska som A. I hennes version lyder början (Visb. II s. 321):

1 H Peder rÿder söder om Öö
han fäste lÿten Kirstin som intet war Mö

2 När dhe komme i Rosenlund
där lÿster lyten Kirstin hwÿla en stund

3 Antingen är betzl eller Sadel för trång
Eller tÿkz eder leeden wara för långh.

4 Jntet är betzl eller Sadel trång
Fast mehra tÿks leeden wara för lång

5 Där breder h*an*[1] vth kappan blå
där föder lÿten Kirstin Söhner twå

6 hör lÿten Kirstin hwad Jagh seÿer nu
hwem är fader åth desse barnen tu

Resten av visan utgör ett fullständigare motstycke till den hundra år tidigare nedtecknade texten i Harald Oluffsons visbok strof 12 ff.

Strof 2–6 ovan förekommer aldrig i någon version av Herr Peder och dankungen. I stället utgör detta parti en ny variant (Ab) av Liten Ingas barnsäng.[2] Betecknande för kontaminationen är att Kirstin fått byta ut sitt gamla epitet »stoltz» mot Ingas »liten». Medan Abs strof

[1] Uppteckningen har »hon».

[2] Detta synes ha stått klart för Herbert Gustavson då han i sina anmärkningar till G. V. 54 hänvisar till visbokens nr 26 och 32.

2, 5, 6 ganska oförändrade återkommer i As strof 3–5 så förefinnes motstycken till Abs 3–4 inte bara i Bs 4–5 utan i alla de gamla isländska och danska texterna, liksom i huvudparten av de nyare östnordiska uppteckningarna.[1] Att strofparet fallit bort i A beror alltså enbart på tillfällig glömska. Själva kontaminationen i Herr Peder och dankungen bör ses i samband med det redan angivna förhållandet att A-texten av vår visa hämtat sina tydligen sekundära inledningsstrofer just från dennna visa. På detta första lån har sedan följt ett återlån, vilket haft till följd att bägge visornas inledningspartier i visboken består av samma strofer.

Av det anförda framgår att A-textens inledningsparti (str. 1–4) är mycket ofullständigt och att det ofta bör rättas eller kompletteras med hjälp av Ab eller den hundra år tidigare upptecknade B-texten. Därför är det allt skäl att här ta upp också B 8, vilken som tidigare anmärkts måste placeras omedelbart efter B 4–5 (Ab 3–4). Även i A har en av dess till inledningspartiet hörande strofer lösbrutits ur sitt sammanhang. Själva avslutningsstrofen (A 16) hör tydligt ihop med Ingalillas förlossning och har sin naturliga plats efter A 4.[2] Härefter kan vi återge inledningspartiet på följande sätt (X 1–9):

1 Fru Margreta ståndar i högalofts svale,
hon ser de brudmän varest de fare
B 1, Afz. 33:3, 14.

2 Brudsadeln kom fram, han sken som glöd:
»Ack väles min dotter, om du vore mö.»
Afz. 33:3, 15.

---

[1] Strofparet återkommer i andra visor, t. ex. Arw. 149 A 2–3, B 6–7, men von der Recke som systematiskt sammanställt likartade strofer ur hela vistraditionen och därför äger full insikt i frågan förklarar: »De tidt gjentagne Str. .. ere sikkert ikke Nydigtning i vor Vise, men finde i bevarede Viser alligevel ingen anden antagelig Plads; deres relative Ægthed kan her neppe anfegtes», Danmarks Fornviser III: 199. Då visan är vida självständigare än von der Recke med stöd av danskt material kunnat få fram är det mycket antagligt att stroferna nydiktats just här.

[2] Placeringen av A16 bekräftas av både öst- och västnordisk tradition. Strofen återkommer i DgF 277 B, str. 22–23, och K, str. 25, i båda fallen före debatten om barnen, samt i Afz. 51, Herr Redevall str. 17, här föregången av A 4 som str. 15. Också i västnordisk tradition återfinnes X 8–9 efter varandra som led i barnsängsscenen, se LoM 82, str. 28–29 (cit. s. 30), och Isl. fornkv. 17 C, str. 7–8.

3 De lyfte liten Inga på högan häst
själv herr råd Stig red henne näst.
B 2, (A 2).

4 Rätt som de komme i Rosenlund,
där ville Inga lilla vila en stund.
A 3, Ab 2, B 3.

5 »Antingen är betsel eller sadel för trång,
eller tycks dig leden vara för lång.» —
Ab 3, B 4.

6 »Intet är betsel eller sadel trång,
fast mera tycks leden vara för lång.»
Ab 4, B 5.

7 Förrän liten Inga halvtalat ord,
förr låg silkestjäll på gröne jord.
B 8.

8 Där breder han ut sin kappa blå,
där föder liten Inga söner två.
A 4, Ab 5, (B 6).

9 Råd Stiger eld med svärdsudden slog,
han hämtade vatten med sine skor.
A 16.

Efter inledningsscenen följer i A en stor förklaringsscen (str. 5–10), som helt saknas i B. I stället sätter B genast in med frågan om vad som ska göras med barnen, B 7, 9, 10, svarande till A 11–13. Denna senare replikväxling återkommer i alla texter, men dessförinnan finns, liksom i A, en uppgörelse mellan kontrahenterna om vem som är barnets far. En sådan måste ha ingått även i B, ty enligt B 11 erkänner sig brudgummen själv vara far till barnen. Att partiet kunnat utfalla i B är lättbegripligt, eftersom bägge utfrågningarna börjar likartat, i A rentav med variantstrofer (5 o. 11). As inledningssamtal återkommer dock aldrig just i denna form i någon version av visan utan ersättes med mer eller mindre välkända schabloner. Överhuvud är strofräckan A 5–10,

så vitt jag vet, alldeles okänd i hela den nordiska folkvisetraditionen. Eftersom dialogens originala karaktär är den östnordiska riddarvisans främsta artistiska kännemärke är det all anledning att betrakta A 5–10 som något för visan urpsrungligt. Slutsatsen är så mycket mer bindande som vi redan vet att A ensam bland de äldre östnordiska texterna bevarat visans ursprungliga omfattning och just därför bör ha bäst ihågkommit dess kärnmotiv. I kärnmotivet kan vi med skäl inräkna A 11–13, vilket parti som sagt återfinnes i alla texter.[1]

Råd Stigs slutreplik, A 14–15, kan, liksom A 11–13, kontrolleras från annat håll. Redan en jämförelse med B 11–12 visar emellertid att A först och främst inte är fullständig. Ofullständigheten sammanhänger tydligen med att As nuvarande slutstrof (16) i verkligheten tillhör inledningsscenens avslutning (X 9). Närmast har den på sin nya plats undanträngt B 12, som utgör en organisk fortsättning på A 15 (B 11). B 12 återkommer i den isländska versionens olika uppteckningar och åtföljes där av ytterligare en slutstrof, vilken liksom den föregående lägges i vishjältens mun. Samma slutstrof uppträder i en svensk uppteckning gjord i Nyland på 1880-talet (Finl. sv. folkdikt. V: 1 s. 335), där den äkta mannens replik i sin helhet har följande lydelse:

20 »Vännen lilla, vännen lilla, säg icke så,
jag är ju fader för dina söner små
21 Jag har en syster så högt upp i land,
och dit så skall vi föra små sönerna fram.
22 Och när de bliva stora och fullväxta män,
så skall vi kalla dem för systersöner vår.»

Denna i tidigare partier mycket söndersjungna text (C) tillhör samma korta redaktion som A och den isländska versionen. Då nu A tydligen förlorat sin avslutning, blir det för kännedomen om den utslagsgivande att C har samma slutstrof som den isländska versionen.[2]

---

[1] Hur verklighetsnära strofparet 12–13 utformats påvisar Ek-Blomberg, Svenska folkvisor i urval s. 251.

[2] Det ges också andra exempel på att de sena 1800-talstexterna från svenska Finland rymmer strofer som inte bevarats i rikssvensk tradition. Om Finl:s sv. folkdikt. V: 1 nr 74 C str. 6 se Ek i Folkminnen och folktankar 1935 s. 153.

Jämför vi nu C 20–21 med A 14–15 och B 11 visar det sig att A avviker från de andra texterna däri att råd Stig inte nämner sig som barnafar. Detta står i dålig överensstämmelse med vad A-texten själv tidigare meddelat. Av A 9 framgår ju nämligen att Inga själv föreställer sig att herr råd Stig just varit den som överrumplat henne i buren. All känsla för konstnärlig logik talar för att A 14–15 i detta fall förvanskat texten. Bs och Cs uppgifter om barnafadern återkommer också i andra uppteckningar från Sverige (Afz. 32:1 str. 15, G. V. 54 str. 16) och Finland (Finl. sv. folkdikt. V:1 nr 52 B 10) liksom i flere danska texter DgF 277 A 28, B55, D 17, K 34.[1] Att A-texten i strof 14–15 inte nämner brudgummen som barnafadern beror nog på inflytande från Herr Peder och dankungen. I varje fall kan vi konstatera ett direkt beroende härifrån i en tidig svensk 1800-talsversion, DgF 277 Bilag 1. Där svarar bruden på brudgummens frågor efter barnafadern:

Konunga-sonen af Engeland,
han bröt min bur, han tog mig med våld.

Repliken har direkt kalkerats på strof 12 i Herr Peder och dankungen (Visb. I s. 30):

Konnungen åtte en sonn så båldh,
han brötth min buhr, han togh mig medh woldh.

Liknande repliker återkommer, som vi snart ska se, i den isländska versionens olika uppteckningar.

Använder vi benämningen X 10–18 på A 5–13, får visans avslutning kallas X 19 ff. Den återges här på följande sätt:

19 »Inga lilla, Inga lilla, säj intet så,
jag är ju fader för dina söner två.
A 14, C 20.

20 Jag har en syster här ute vid å,
dit skall jag föra våra barn små.
A 15, B 11, C 21.

---

[1] Härtill kan som von der Recke påpekat, Danmarks Fornviser III s. 199, läggas »Blandningsviserne» DgF 263 F o. G. Med stöd av danskt material antar han att vishjälten är barnafadern.

21 Du giver henne ditt röde gullskrin,
och jag giver henne gångaren min.
B 12.

22 Och när de bliva stora och fullväxta män,
för systersöner vår skall vi kalla dem.»
C 22.

I denna form (X 1–22, som samarbetar A 3–16 med B 1–12 och tillägger ett par komplementsstrofer) är visan en typisk östnordisk riddarvisa. Situationen anges i inledningen knappt och åskådligt med sparsamt inslag av dialog. Resten består uteslutande av dialog, men denna är genomförd med stor urskillning. Till en början utfrågas liten Inga och därvid växer hennes svar regelbundet ut till två strofer, medan råd Stig bara behöver enstrofingar för sina spörsmål. I gengäld begagnar han hela fyra strofer för sin slutreplik. Just detta att låta dialogen mynna ut i en slags monolog är mycket typisk för god visstil i tvåradig strof och sammanhänger givetvis med att strofen är så knapp att den måste överskridas flera gånger för att kunna samla upp visans mening och kärna.[1]

Av de båda kontrahenterna framhålles liten Inga från början. Moderns avsked gäller henne, och när råd Stig uppträder så går hans tankar till henne och det är också av henne han väntar svaret på sina frågor. När han äntligen i slutstroferna tar hennes öde i egna händer, är det bara för att ställa allt till rätta för henne. I denna mening kan vi med skäl beteckna visan som en jungfruvisa. I alla fall är det anmärkningsvärt att råd Stig spelar en sådan stor roll i visan. Det sammanhänger med att den inte direkt skildrar ett jungfruöde utan en ung bruds konflikter. Viktigare är att vi inte återfinner den gamla jungfruvisans till familjeband och sedvänja knutna stränga moral. I stället framhålles att den subjektiva lidelsen, när den yttrar sig som trofasthet och uppoffrande kärlek, kan leda till lyckan. Visans frigörelse av den personliga känslan innebär att vi redan är inne på 1300-talet, och dess konstnärliga kvalitet talar för att vi ännu inte överskridit seklets mitt. Samma kon-

[1] Jfr Ek–Blomberg 19, 21, 22, 36, 37.

flikt får en likartad lösning i Riddar Lage och stolts Elinsborg, DgF 279, Ek–Blomberg 27, och även denna visa, på fyrradig strof, äger sådana konstnärliga egenskaper att den synes tillhöra riddarvisans sista blomstringstid under 1300-talets förra hälft.

Innan vi lämnar A-texten ska vi granska dess omkväde: »Där gror Edle örter.» Ett sådant till de folkliga vårfesterna anknytande omkväde är till sin natur gammalt, även om det på en senare smak verkat alltför konstlöst. Detta förhållande förklarar kanske den frapperande omständigheten att de tolv gamla vistexterna uppträder med nästan lika många omkväden. På Island förekommer fem olika omkväden, som aldrig återkommer i någon östnordisk vistext. På östnordiskt område har alla sex texterna var sitt omkväde. I fem fall uppträder de inte senare. Endast svensk A:s återupptas i en dansk 1800-talstext (DgF 277 E) i följande form: »For nu gror Linden — For nu gror Elskovens Urter». Då vistexterna på intet sätt berör varandra måste förbindelsen gå mycket djupt. Också i detta fall hävdar A-texten sin ovanligt genuina karaktär.

III

Av särskilt intresse är att jämföra den svenska A-texten med de isländska uppteckningarna eftersom vi där återfinner den ursprungliga korta redaktionen. Dessa inbördes mycket närstående versioner (DgF 277 Bilag 5–9) förekommer i inte mindre än sex uppteckningar, »de fleste, om icke alle, fra 17 Aarhundrede» (DgF Vs. 328). De två bästa texterna är såpass lika att Grundtvig publicerat dem som en (Bilag 5), och i regel räcker det att anföra denna version. Den börjar:

> Þorkèll ríðr sig under ey,
> keypti konu, en hugði mey.
>
> Kaupir hann Margrètu og flytr hana heim,
> lítt var það til náða þeim.

Här återfinner vi alltså samma två inledningsstrofer som i svensk A, fastän dessa som nyss visats är inlånade från Herr Peder och dan-

kungen. Som strof 5–6 förekommer de nyss diskuterade replikstroferna om brudens trötthet. I isländsk form lyder de:

»Hvort þykir þèr leiðin löng,
eða veldr því söðul þröng?»

»Þad má hver með annari vita;
ei mun hœgt í söðli að sitja».

Omedelbart efteråt tillägger den isländska Margareta:

Slái þèr tjöldum yfir mig,
farið á skóg og skemtið yðr.

Torkell får alltså inte vara med under tältet, där Margareta föder tre söner, och först av svennerna får han veta om deras födsel. På hans fråga: »Hverr er faðir að börnum þín,» »svarar Margareta:

»Ívar nefni eg ungan svein,
kom til mín, þá eg var mey.

Ívar nefni eg riddara son,
opt hann til mins föðurs kom.»

Uppgiften om barnafadern är olika i alla texter. I B kallas han Vígbrand, i C Ásbjörn, i D blir han till en onämnd riddare och i E till »Sjálfur kongur suðr undir ey». I fortsättningen råder åter stor överensstämmelse mellan de isländska texterna. Som svar på Torkells fråga om vad hon fick för sin godvillighet räknar hon i tre strofer upp: gullskinn, gullkedja och gullband. Slutet av de isländska texterna svarar nära till svensk A och bör därför anföras i sin helhet:

20 Þorkell spurði kærustu sín:
»Hvað viltu gjöra af börnum þín?»

21 »Eg skal grafa þau undir ein stein,
sjalf mun eg bera mín barna-mein.

22 Eg skal grafa þau undir harðan klaka,
sjalf mun eg við mínum syndum taka.»

23 »Ó nei, ó nei, það skal ei,
vili minn guð, það verði ei!

24 Þú skalt gefa þeim góða gullskinn,
en eg bezta gangvara minn.

25 Þú skalt gefa þeim góða gullfest,
en eg bæði söðul og hest.

26 Þú skalt gefa þeim góða gullband,
en eg skjöld og gyltan brand.

27 Þeir skulu vera í voru liði,
nefnast okkar systra synir.

Samtliga strofer återkommer likartade i de andra texterna utom strof 23, som uppträder i ständigt nya former som C 20, D 17, E 20. Just på denna punkt är ju också den isländska versionen förstörd såtillvida som vishjälten inte är barnafadern. Strof 24 stämmer nära överens med B 12 och att den sedan varieras i två nya strofer beror på de förut angivna fästmansgåvorna: gullskinn, gullked och gullband. Den isländska strof 27 svarar till svensk C 22 och i dem har vi, som vi tidigare framhållit, att se visans ursprungliga slutstrof.

Inledningen (str. 1–6) och avslutningen (str. 20–27) kan alltså sägas nära svara till den svenska folkliga traditionen, medan mittpartiet får betecknas som en nydiktning. Härvid är dock att märka att frågan om barnafadern aldrig klaras upp i A-texten, varför där lämnas en möjlighet för härvarande utveckling. En direkt impuls till att utpeka en främmande barnafader kom som vi sett från Herr Peder och dankungen och givetvis har vi att räkna med ytterligare traditionell sammanblandning med denna visa. Den isländska E-textens uppgift om kungen som barnafar erinrar direkt om den. Detaljen att Torkel ur andra hand får budskapet om hustruns barnsäng återkommer även där. Motivet med fästmannens i flera strofer upprepade gåvor är välkänt i nyare svensk allmogetradition av visan om liten Ingas barnsäng, liksom redan i ett par av de danska adelsredaktionerna (DgF 277 A 20–23, B 53–54).

Den isländska traditionen är emellertid ensam om att utpeka en av bruden känd förförare som barnafader. Vi har därför anledning räkna med inflytande också från annat håll. Vi ledes då till den norska visan

Margjit og Targjei Risvollo, LoM 13, som redan Grundtvig nämnt som »beslægtet i Æmnet» med vår visa (DgF V s. 328, jfr Utsyn yver gamall norsk folkevisedikting ved Heggstad og Grüner Nielsen s. 66). Dess händelseförlopp refereras i Utsyn s. 66 på följande sätt:

Bruri Margit hev i gjætsla raaka Jon i Vaddelidom og hev lege med han. Daa Torgeir, brudgomen hennar, kjem med sine brudmenner, melder terna honom at bruri ligg barnsjuk i loftet. Torgeir gjeng upp aaleine og finn henne med tvo nyfødde søner. Han tek kvendeklæde paa seg og ber borni til presten og fær deim døypte og gravlagde. Han fortel so Margit kva han hev gjort. Ho døyr. Han rid sorgfull heim.

Denna endast i Norge anträffade visa är skriven på fyrradig visstrof, och några direkta reminiscenser härifrån spåras inte i den isländska versionen av vår visa. Däremot är ju överensstämmelsen stor särskilt i uppfattningen av brudgummens handlingssätt. Att här verkligen föreligger en direkt förbindelse synes framgå av att brudgummen i alla isländska texter kallas Þorkell liksom bruden i huvudtexterna Margit.

Sambandet mellan dessa två visor styrkes av att Liten Ingas brudsäng måste ha vandrat in över Norge. Visserligen har visan inte i självständig form levat kvar i den norska tradition som upptecknats sedan 1840, men vi återfinner en rad av dess strofer i den närstående norska visversionen Dagmor, LoM 82. Här förekommer först och främst de kända stroferna om brudens trötthet i följande formulering:

»Tikje du lei'i fell'e deg long,
hell tikje du salen bli deg for trong?»

»Eg tikje inkje at salen er trong,
men eg tikje den lei'i fell'e long!»

Frågestrofens utgestaltning svarar nära till den isländska versionen, medan svarsstrofen lika tydligt anknyter till svensk Ab. Den isländska Margits uppmaning till Þorkel att lämna henne i barnsnöden för att gå och skämta sig återkommer i Dagmor i följande strof:

»Gakk no burt å skjemte deg,
med' eg ligg'e og kviler meg!»

Dagmor är utformad som en jagberättelse och där anför svennen om sitt sätt att bistå bruden samma drag som i svensk A:

Eg lae henne på kåpa blå,
tvo fagre sønir ho fødde derpå.

Ho ba meg gange åt kalle flo
å hente vatn i sylvspent sko.

Sambandet mellan denna norska Dagmorvisa och isländsk tradition kan ytterligare styrkas, därför att själva monologvisan fyra gånger anträffats på Island (Isl. fkv. 17). Dessa texter, Sonar harmur, kommer Dagmorvisan vida närmare än de östnordiska versionerna. Därom skriver Liestøl: »Dei norske uppskrifterne av visa om Dagmor ... stend dei islendske nærere enn dei danske och svenske gjer, og hev fleire sermerkte vers sams med dei islendske, vers som ein ikkje finn att i dei danske og svenske formingane; men den austnordiske traditionen er rett nok i dette høvet ille medfaren» (Edda IV s. 25). Avgörande för detta spörsmål är monologvisans inledningsscen, vari sonen på uppmaning av föräldrarna berättar sina sorger. I norsk och isländsk tradition är det till fadern han förtror sig, i svensk och dansk till modern (Ek, Studier till den svenska folkvisans historia s. 83).

Två uppteckningar av Sonar harmur (C o. D) förekommer i visböcker, som också innehåller visan om Thorkel och Margreta (jfr Ísl. fornkv. s. 150 o. 152 med DgF V, s. 347 o. 349). I ett fall följer visuppteckningarne t. o. m. omedelbart efter varandra. Granskar vi just denna variant av Sonar harmur (C) finner vi följande endast där upptagna lånstrof från Thorkell och Margreta:

»Slá þú gulltjöldum yfir mig,
riðtu á skóg og skemtu þèr!»

I de tvåhundra år yngre uppteckningarna av Dagmorvisan har vi just påpekat motsvarande lånstrof. Att de så mycket yngre norska uppteckningarna dragit till sig så många fler lånstrofer är bara naturligt och att detta medfört att den utplundrade visan bortglömts är just vad vi kunde vänta. Att ett norskt motstycke till Thorkell och Margareta

tidigare funnits är sålunda tydligt. Det är också uppenbart att denna norska version utgjort en övergångsform mellan den svenska och den isländska. Den svenska visan tycks alltså via Norge ha utvandrat till Island.

Summary

I. The ballad of Little Inga's confinement (Visan om liten Ingas barnsäng) occurs in two versions, a shorter and a longer. The longer one appears in both older and younger East Nordic (Dano-Swedish) tradition. It was recorded earliest in Sweden in 1570. This form, Sw. B, has a lacuna after stanza 12, which as a rule the Dano-Swedish tradition has attempted to fill in with continually varying improvisations. Stanzas 1–12 in Sw. B correspond to the shorter form of the ballad. We must therefore suppose that the shorter form is the original one. In Sw. B the following stanzas (13–19) have been borrowed from a ballad recorded in the same book, DgF 281. Only the final section (Sw. B 20–22) is a new composition which must, from a motif point of view, be connected with the Norwegian heroic ballad (kämpavisa) and especially with Rikeball og Gudbjör (LoM 81).

In my book *Norsk kämpavisa i Östnordisk tradition* (*1921*), I have shown that the heroic ballad (mainly based on Fornaldarsagas and late romantic sagas) was very popular in Dano-Swedish circles during the 15th century. It is thus very likely that the long ballad obtained its second half in Sweden towards the end of the Middle Ages.

II. Sw. A from the 1670's contains the original, shorter form of the ballad and gives, together with Sw. B 1–12, the best conception of this. The names of the ballad's main characters, councillor (råd) Stig and little Inga, have been preserved in Sw. A. This version is further alone in preserving six of the nine central stanzas in the middle section and also seems to contain the original refrain. Sw. A has however just as Sw. B but in another way been influenced by DgF 281, which also in this case appears in the same anthology. Sw. A has taken its introductory stanzas from here and through this, councillor Stig's part as the father of little Inga's child has become blurred. The stanza material in Sw. A can normally be complemented by Sw. B. The final stanza of the ballad, found in Iceland, has through strophe-displacement been lost in Sw. A, but was preserved by the retentive memories of Finland's Swedish population as late as the 1880's. In its amended form (X 1–22) Little Inga's confinement is a typical Swedish courtly-ballad (riddarvisa), which for intrinsic reasons can be dated to the first half of the 14th century.

III. The ballad in its shorter form has been recorded six times in Iceland, all more or less contemporary with Sw. A. As with the latter text, the Icelandic version has taken its introductory stanzas from DgF 281 and here as well the main character is not stated to be the father of the newborn child. The Icelandic tradition is instead alone in pointing to a seducer known by the bride as the father of the child. We see in this circumstance a secondary influence from the Norwegian ballad Margjit och Targjei Risvollo, LoM 13. The correspondence is particularly prominent in the interpretation of the bridegroom's mode of action and is supported by the names of the main characters in the Icelandic ballad, Þorkell and Margit. The connection between the ballads is further strengthened by the fact that the Swedish ballad has been proved to have crossed Norway before coming to Iceland.

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV

1. U. P. Olrog: Svenskt Visarkiv. En orientering om en ny institution. With a summary in English. 1954.
2. K. I. Hildeman: Ballad och vislyrik. 1955.
3. N. Dencker: Svenskt Visarkivs sångleksregistrant. With a summary in English. 1956.
4. S. G. Hansson: Gustav Schedins visa från Dalupproret 1743. 1956.
5. E. Dal: Scandinavian Ballad Research since 1800. 1956.
6. N. Dencker: Wallmans samling. En förlorad samling svenska sånglekar. With a summary in English. 1957.
7. H. Toldberg: Den danske rimkrønike og folkeviserne. 1958.
8. N. Dencker: Kung Orre skulle till gästabud fara. Avec un résumé en français. 1958.
9. N. Dencker: Domaredansen. With a summary in English. 1958.
10. G. Henningsen: Vedel og Syv og bogtrykkerne. 1959.
11. S. Ek: Visan om liten Ingas barnsäng. With a summary in English. 1959.

Uppsala 1959. Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB 588835